

Lappalaisten yhteiskunnallisia tapoja.

Lappalaisten parissa eivät yksityisten perheiden omat pyynti- tai laidunmaat ole aina syystä tai toisesta riittäneet. Tämänkin luonnonkansan keskuudessa asianomainen yhteisö (kylä tai suku) on silloin puuttunut asiaan.¹ Lapissa on esiintynyt myös muunlaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä ja oikeustapoja, joista ilmenee, että pulaan joutunut yhteisön jäsen on voinut saada eri tavoin apua naapureiltaan selviytyäkseen olemassaolotaistelusta. Muutamia niistä mainittakoon etupäässä itälappalaisten asuinpaikoilta.

Niinpä Suonikylän kolttalappalaisilla, joiden talous, kuten tunnettua, vanhastaan perustui kalastukseen ja metsästykseen², oli muistiinpanojeni

---

¹ Ks. esim. N. HARUZIN *Russkie lopari* (1890), s. 244; I. FELLMAN *Handlingar och uppsatser ang. Finska Lappmarken och lapparna III*, ss. 99—100.

² J. J. MIKKOLA *Kolttakylän arkisto* (1941), ss. 54—55.

mukaan tapana, että jos jollakin perheellä ei ollut tarpeeksi kalavettä esim. kevätasuinpaikeillaan, se pyysi joltakin lähetyviltä asuvalta sukulaiseltaan tai vieraalta, että saisi kalastaa jälkimmäisen kalavedessä. Pyyntöön oli tapana suostua eikä kalästusoikeudesta, joka myönnettiin kerrallaan yhdeksi pyyntikaudeksi, ts. tietysti vuodenajaksi, vaadittu korvausta. Tällöin asianomaisen kalaveden omistaja myös määräsi sivulliselle nuottaus- ja verkkopaikat, missä hän ei tästä syystä itse kalastanut ja joita hän ei itse ylipäänsä tarvinnut. Samoilla lappalaisilla oli lisäksi seuraava oikeustapa: Kun järviin alkoi keväällä muodostus sulapaikkoja, suonikyläläiset ryhtyivät heti verkkokalastukseen saadakseen talvisen tauon perästä jälleen tuoretta kalaa. Jos jonkun perheenpään kalavesi jonakin keväänä aukeni hitaasti, hänen oli tapaoikeuden mukaan sallittua lupaa kysymättäkin laskea verkkoja naapurinsa aikaisemmin auenneeseen kalaveteen, tarvitsematta suorittaa siitä korvausta.

Lapin tärkein metsänriista oli aiemmin, kuten tiedämme, peura.¹ Ainakin Paatsjoen kolttalappalaisyylässä on muistitiedon mukaan ollut voimassa oikeustapa, että jos jonakin syksynä jollakin sukualueella, jommoisiin kylän alue oli jaettu suureksi osaksi juuri peuranpyynnin takia, ei ollut ollenkaan peuroja, sen omistajat saivat pyytää tätä riistaa ampuamalla kylän muilla sukualueilla, jolloin heidän ei tarvinnut antaa saaliistaan osaa asianomaisille maanomistajille. Kolttalappalaiset, kuten aikoinaan Kemin lappalaiset, ovat keskitalven aikana talvikylässä asuttaessa pyytäneet peuroja vain koko kylä yhtiössä.² Tämä johtui Suonikylän lappalaisten kertoman mukaan siitä, että peurat talvella kokoontuivat eri sukualueilta laumoihin, jotka jäkälää etsien oleskelivät milloin metsä-, milloin tunturiseudussa.

Näillä lappalaisilla oli vielä tapana, että jos jollakin perheenpäällä ei ollut tarpeeksi jäkälämaata kevät- tai syksyasuinpaikeensa lähetyvillä — kesällä porot kulkivat vapaina —, hänellä oli lupaa kysymättä oikeus viedä poronsa kylänaapurin laidunmaille. Tässä kohden tulevat mieleen porolappalaiset. Ainakin Norjan porolappalaisten tapaoikeuden mukaan porokylällä oli oikeus asettua toisen kylän talvilaitumille sellaisina vuosina, jolloin jääkerros peitti jäkälän omalla alueella ja porot sen vuoksi

¹ Valaisevia tietoja peuranpyynnin osuudesta Kemin lappalaisten entisaikaisessa taloudessa antaa OLOF TRESK Kartor över Kemi & Torne lappmarker 1642 och 1643, s. 18.

² Itälappalaisten kylän yhteisestä peuranpyynnistä esim. V. TANNER Antropogeografiska studier i Petsamo-området I, Fennia 49 n:o 4, ss. 359—360; U. T. SIRELIUS Über das jagdrecht bei einigen finn.-ugr. völkern, SUST XXXV n:o 14, ss. 20—24.

alkoivat siirtyä toiselle seudulle löytääkseen paremman jäkälänkaivu-paikan.¹

Suonikylän lappalaisilla on myös ollut tapana, että jos jollakin perheen-päällä oli huono peuranpyyntimaa (sukualue), hän saattoi pyynnöstä päästä pyytämään peuroja yhtiössä jonkun kylänaapurinsa kanssa jäl-kimmäisen tiluksilla. Saalis jaettiin tällöin tasan; mitään korvausta ei näet pyyntialueesta otettu. Samassa kylässä voitiin menestyvää peuran-pyyntiä harjoittaa lisäksi siten, että tiettyjen naapurisukualueiden omis-tajat sopimuksen mukaan metsästivät peuroja yhtiössä ja jakoivat saa-liin tasan. Silloin nekin, joiden sukualueella esim. sen kapeuden vuoksi ei ollut runsaasti peuroja, saivat suuremman saaliin kuin mitä pyynti vain omilla tiluksilla olisi tuottanut. Tällaista yhtiömetsästystä, jolloin riistaa etsittiin kaikkien yhtiökumppanien mailta, harjoitettiin ampu-malla syksyisin kiima-aikana ja osittain sitä ennen. Samalla pyydettiin yhtiössä muutakin riistaa, mitä satuttiin tapaamaan, oraviin ja lintuihin asti. Oli tapana, että yhtiökumppanit kulkivat metsässä joko yksikseen, mutta kokoontuen samaan yöpymispaikkaan, tai yhdessä, milloin tehtiin pitkähkö päivämatka, jotta saattoivat yöpyä samalla nuotiolla. Toisi-naan taas naapurikyläläiset saivat luvan pyytää peuroja toisen kylän alueella yhtiössä jälkimmäisen miesten kanssa. Paatsjoella näet muistel-ttiin, että naapurikylän Petsamon koltat saattoivat aiemmin tulla miehissä heidän talvikyläänsä ja »lahjoja» antaen ehdottaa yhteisen peuranpyynnin toimeenpanoa Paatsjoen mailla. Saalis jaettiin tässäkin tapauksessa tasan omien ja vieraiden pyyntimiesten kesken. Kuten jo edellä on mainittu, kolttalappalaiset metsästivät peuroja talvikylässä oltaessa koko kylän yhteisin voimin.

Myös yhtiökalistusta lappalaiset ovat harjoittaneet siten, että pyynti suoritettiin toisen yhtiökumppanin kalavedessä. Suonikylässä oli aikoi-naan muudan perheenpää (Feodorov-sukuinen), joka tietyissä kalajärves-sään pyysi verkoilla yhtiössä erään lähinaapurinsa (Mošnikov-sukuisen) kanssa, koska hänellä oli vähän työväkeä; muissa kalavesissään hän pyysi omin neuvoin. Tällöin molemmat yhtiökumppanit hankkivat verkkoja, olivat itse kalastamassa ja jakoivat saaliin tasan. Suonikylässä voitiin kalastaa yhtiössä verkoilla maanomistajan kanssa siinäkin tapauksessa, että keväällä sulapaikkojen puuttuessa oli turvaututtava naapurin kala-veteen, mistä edellä on mainittu. Kiintoisampi lienee seuraava samassa lappalaiskylässä esiintynyt ilmiö: Jos jollakin perheenpäällä oli vain

¹ E. SOLEM Lappiske rettsstudier, Institutet for sammenl. kulturforskning, Ser. B XXIV, ss. 190—191.

puoli nuottaa, tämä tullakseen toimeen rupesi kalastamaan yhtiössä jonkun toisen perheen kanssa, jotta saatiin koko nuotta, näiden lappalaisten pääkalastusväline. Samalla nämä pyysivät yhtiössä verkoilla. Tällöin kalastettiin vuorotellen — n. 1 - 2 kuukautta kerrallaan — saman yhtiökumppanin kalavedessä. Silloin myös asianomaiset perheet asuivat yhdessä siirtyen kalastuskierron mukaisesti toisen kumppanin asuinkentältä toisen asuntoon. Toisinaan nämä asuivat yhdessä myös syystalvella kalastaen yhtiössä verkoilla jään alta ja pitäen poronsa samassa tokassa, toisinaan taas kumpikin asui omissa »syksypaikassaan» ja kalasti yksinään. Paatsjoen kylässä saattoi ainakin myöhemminä aikoina tapahtua, että joku perhe, joka kyläläisten vuosittain palatessa meren rannikolta sisämaahan ja ryhtyessä harjoittamaan vuorostaan järvikalastusta sukualueillaan, ei kyennyt työkykyisten henkilöiden puutteen takia muuttamaan omille, kaukana sijaitseville tiluksilleen, asettui vakituisesti jonkin Paatsjoen alajouksulla, siis lähempänä meren rannikkoa asuvan perheen luo ja pyysi tämän kanssa yhtiössä (nuotalla) jälkimmäisen kalavesissä.

Muullakin lappalaiset ovat antaneet sivullisten korvauksetta käyttäen tiluksiaan. Inarissa oli muistiinpanojeni mukaan tapana, että Inarinjärven rannalla asuvat antoivat sivullisten kalastaa mainitussa järvessä sijaitsevissa kalavesissään sinä aikana vuodesta, kun he puolinomadi-taloutensa mukaisesti pyysivät metsäjärvisään. V. 1745 mainitaan Inarista tapaus, että kolme lappalaista (Valle-sukuisia) oli »hyväntahtoisesti» myöntänyt eräälle kylänaapurilleen (Aikio-sukuiselle) oikeuden kalastaa tietyissä kahdessa järvessä toistaiseksi, ts. kunnes he itse niitä tarvitsisivat. Asiakirjasta päättäen mainittu käyttöoikeus oli tarkoitettu ole maan voimassa vuosikautia.¹ Tällainen epämääräisyys muistuttaa samanlaista ilmiötä maanvuokrauksen alalla: Inarin lappalaiset mainitsivat käräjillä 1671, että jo heidän esi-isänsä olivat antaneet tietyt Inarin kylän järvet vuokralle Näätämön kolttalappalaisille, jotka siitä lähtien olivat niitä käyttäneet.² Enontekiön Lapista on v:lta 1730 tieto, että muudan lappalainen oli saanut langoltaan oikeuden pyytää naaleja tämän tiluksilla. Arjeplogissa syytettiin erästä lappalaista käräjillä 1701 siitä, että hän oli antanut sukulaisilleen ja ystävilleen luvan käyttää tiettyä yhteistä maa-aluetta ja siihen kuuluvia kalavesiä.³ Jokkmokista kerrotaan myöhemmältä ajalta, että tarpeessa oleva sai tavallisesti käyttää naapurinsa kalavettä,

¹ J. FELLMAN Anteckningar under min vistelse i Lappmarken III (1906), ss. 569—570.

² J. FELLMAN mt. III, s. 42.

³ Ruotsin valtionarkisto, K. B. Wiklundin kopiokokoelma 2, ff. 586—592. (Enontekiön käräjät 23/1 1730, § 16), 1, f. 170 (Arjeplogin käräjät 19/1 1701).

metsästys- ja laidunmaita, jollei siitä ollut omistajalle suoranaista haittaa.¹

Edellä mainitut yhteiskunnalliset ilmiöt eivät pohjoisten luonnonkansain parissa rajoitu vain lappalaisiin, vaan ne näyttävät olleen luonteenomaisia myös esim. ostjakkien, samojedien ja tunguusien yhteiskuntaelämälle. Jälkimmäistenkin parissa perheempää, jonka oma pyyntialue ei antanut kylliksi saalista, saattoi liittyä pyyntiyhtiöön vieraan tai vieraiden alueiden omistajien kanssa; samoin yksityinen voi kutsua luokseen jonkin toisen perheen metsästääkseen ja kalastaakseen tämän kanssa tiluksillaan ja jakaakseen saaliin tasan jne.² Tällaiset ilmiöt ovat lisäksi omiaan valaisemaan kysymystä varsinaisen maanvuokrauksen esiintymisestä alkeellisella kulttuuritasolla.

E. A. Virtanen.

---

¹ Landsmåls- och Folkminnesarkivet (Upsalassa), K. Ullenius, ss. 40—41.

² Ks. esim. SIRELIUS mt. s. 32; T. LEHTISALO Beiträge zur Kenntnis der Renn-tierzucht bei den Juraksamojeden, Institutet for sammenl. kulturforskning, Ser. B XVI, ss. 145—146; S. M. SHIROKOGOROFF Social Organization of the Northern Tungus (1929), ss. 295, 299—300, 205.